

De la industrialització al col·lapse II

Versión en castellano [aquí](#)

2a part – De la constitució de la societat de consum al neocolonialisme

El nou ordre mundial sorgit de la Segona Guerra Mundial, així com les innovacions tecnològiques i productives desenvolupades durant aquesta, van donar lloc a unes noves pautes socioculturals marcades pels Estats Units: la societat de consum. Va constituir l'era daurada del capitalisme industrial amb unes taxes de creixement anuals de dos dígitos. Les seves majors fites van ser el desenvolupament de l'agroindústria, el boom del transport privat, la colonització de les llars pels electrodomèstics -molt especialment per la televisió-, l'expansió de la publicitat, així com l'explosió de la indústria de l'oci i del turisme.

Tot això produït en sèrie i protegit per un Estat benefactor que, entre altres coses, va garantir els serveis socials bàsics i va facilitar un augment regular dels salaris i de les vacances anuals per a cada vegada més persones emprades a les fàbriques i oficines del "Primer Món".

Tampoc aquest nou món capitalista feliç va durar molt. La revolta del 1968 protagonitzada per les joventuts dels països industrialitzats va començar amb protestes contra les guerres imperialistes i la fam al món per acabar amb una rebel·lió massiva contra les vetustes estructures patriarcals, el consumisme, la ignomínia del treball industrial i les presons del possible. Al mateix temps va créixer el nombre de països descolonitzats que van aspirar a alliberar-se de l'opressió colonial i van apostar per un model socialista de desenvolupament, la qual cosa en molts casos implicava la nacionalització de les empreses extractivistes dels capitalistes occidentals.

En 1972, un grup de científics reunits en el Club de Roma van publicar 'Els límits del creixement'. L'informe va ser el primer toc d'atenció sobre els immensos danys ambientals causats per cent anys de capitalisme industrial. Danys que en els últims vint anys s'havien multiplicat.

El document va tenir gran impacte social. Va il·lustrar amb xifres l'insostenible d'una societat les ciutats de la qual tenien els seus murs ennegrits pel sutge dels gasos procedents dels tubs d'escapament dels cotxes i de les xemeneies de les fàbriques. Mentre als rius suraven taques d'escuma de color indefinible i a les vores de les carreteres s'estaven amuntegant ferralla, bidons de residus i escombraries de tota mena.

En 1973, l'embarcament decretat pels països de l'OPEP (Organització de Països Exportadors de Petrol) contra les potències occidentals a causa del seu suport incondicional a l'Estat d'Israel va mostrar al capitalisme occidental de forma molt pràctica que el seu model de producció només podia funcionar si disposava de combustibles fòssils de manera abundant i a un preu reduït. L'encariment substancial del cru a conseqüència de l'embarcament va provocar la primera gran recessió econòmica després de la Segona Guerra Mundial.

D'altra banda, la revolta espontània del 68 s'havia aprofundit i estès a més sectors de la societat: les successions de vagues salvatges a les fàbriques soscavaven l'autoritat dels patrons al mateix temps que van reduir les seves taxes de beneficis a zero; el feminisme estava pertorbant el sistema patriarcal dins i fora de les llars, les parts més actives de la joventut s'estaven preparant per a fer la revolució que sentien imminent, el món de la cultura i de l'art s'estava polititzant a marxes forçades.

El conjunt d'aquestes lluites populars van obligar a les instàncies de l'Estat de Benestar a trobar equilibris precaris entre concessions econòmiques i socioculturals i la repressió estatal pura i dura de l'oposició.

A més, l'augment del preu de cru va forçar una remodelació dels dos sectors més afectats: la indústria automobilística i la generació d'energia. D'una banda, la indústria automobilística es va haver d'esforçar per desenvolupar motors d'un consum menor muntats en cotxes més petits si volia continuar creixent. Per l'altra, els Estats i les grans empreses associades van apostar pel desenvolupament de l'energia nuclear com a font d'energia barata per a poder satisfer les ingents quantitats d'energia requerides per la societat de consum.

Aquesta nova tecnologia extremadament perillosa va topar des del principi amb l'oposició d'amplis sectors d'una societat occidental cada vegada més sensibilitzada amb els problemes ambientals i socials causats pel capitalisme industrial. A nombrosos països europeus va haver-hi manifestacions de centenars de milers de persones contra les centrals nuclears en construcció que solien acabar en batalles campals. En la immensa majoria dels casos, la seva oposició no va poder impedir la

construcció d'aquestes centrals però sí alentir la seva posada en marxa i encarir el seu funcionament en aconseguir la implementació de majors mesures de seguretat.

La dècada dels setanta va acabar amb un nou augment important del preu del cru, aquesta vegada a conseqüència del derrocament de la dictadura pro-occidental del sha de Pèrsia i una guerra entre l'Iran i l'Iraq. La implementació del capitalisme a la Xina en 1979 va marcar una altra fita. Va evidenciar l'enorme potencial de desenvolupament del capitalisme industrial i la gran força d'atracció que la societat de consum exercia en la resta del món. El que no es veia en aquells temps eren els immensos danys ambientals, socials i culturals que anava a implicar la seva globalització.

El neoliberalisme

A principis dels anys vuitanta, el capitalisme occidental estava immers en una crisi estructural. Les taxes de benefici havien caigut en picat, mentre que estaven augmentant constantment els impostos i despeses socials que requeria el manteniment de l'Estat de Benestar.

Per als sectors dominants del capital, l'Estat benefactor s'havia convertit en una espècie de cavall de Troia que estava donant entrada a aspiracions socialistes al mateix temps que estava reduint la desigualtat social. Qüestionat massivament dins de les seves fronteres i capitanejat pels Estats Units de Reagan i la Gran Bretanya de Thatcher, el capitalisme va passar a la contraofensiva establint l'era del neoliberalisme.

Les seves característiques són conegudes i es continuen aplicant en l'actualitat: desmantellament de l'Estat de Benestar a favor del sector privat, eliminació dels impostos directes més alts, desregulació del sector financer, reforçament dels aparells policials i militars, privatització de les grans empreses estatals, en particular les relacionades amb les infraestructures com són les companyies d'electricitat i d'aigua. Per regla general, els programes neoliberals s'articulen a través de l'anomenada col·laboració pública-privada.

L'adveniment del neoliberalisme va coincidir amb l'expansió de la tecnologia d'informació protagonitzada per empreses com IBM i Microsoft. La nova tecnologia va possibilitar mantenir el comandament central i, al mateix temps, externalitzar cada vegada més segments de la cadena de producció a països de la perifèria capitalista, molt especialment als estats industrials emergents del continent asiàtic. Estats que acabarien per convertir-se en els grans nuclis de producció industrial del segle XXI i en focus brutals de la contaminació global. Per regla general, es van externalitzar els segments de la producció que més mà d'obra exigien així com els més contaminants. El neoliberalisme va obrir així mateix la veda de fusions d'empreses transnacionals que, de manera directa o indirecta, van passar a controlar els mercats del món.

El nou credo era la flexibilitat i la individualització dins d'un món cada vegada més globalitzat. La producció industrial va passar a guiar-se pel model de fabricació desenvolupat a les fàbriques de Toyota amb l'objectiu de reduir els costos de producció. Les característiques del nou model eren l'augment de l'automatització de la producció, la seva descentralització, la flexibilitat laboral, el treball en equip per a incrementar la productivitat i fomentar la identificació amb l'empresa, així com una major adaptació a les fluctuacions del mercat en produir *just in time*. El nou model de producció va augmentar considerablement la importància de la logística i les exigències d'un transport de peces sense demores.

El desplaçament de parts de la producció a la perifèria va implicar, d'una banda, **acomiadaments massius i tancaments de fàbriques senceres** i, per una altra, la reconfiguració del teixit productiu i sociocultural cap a una societat que havia de girar cada vegada més entorn del **sector de serveis**, una societat on s'esvaeix l'existència de classes socials en un món nebulós poblat de prestadors de serveis i usuaris d'aquests, sempre prestos a intercanviar els seus papers. Segons els apologistes de la nova era postindustrial, els i les habitants de la metròpoli ja no estaven obligats a embrutar-se les mans, ara es tractava d'aprendre informàtica i anglès, tenir bona presència i voluntat absoluta de servei al client. A més, s'exigia la disposició de formar-se durant tota la vida per a estar sempre a l'altura de les exigències del mercat. I tot això, per uns sous bastant inferiors que els dels antics obrers de les fàbriques.

L'empobriment de les majories socials era una conseqüència desitjada de totes aquestes transformacions. L'augment de l'atur, la creació de llocs de treballs temporals amb unes exigències elevades -especialment per als joves-, així com la reducció important de les prestacions socials van tornar a instal·lar la por i la desconfiança entre les classes populars. Aquestes mesures disciplinàries i d'augment de productivitat venien acompanyades d'un renovat sector financer que va possibilitar un major endeutament de les llars a través d'hipoteques immobiliàries i crèdits al consum.

En l'actualitat es veu clarament l'objectiu d'aquesta macrooperació: es tractava de crear una societat de persones competitives i aïllades, que no coneguessin cap altra comunitat ni alegria que la dels consumidors de *gadgets* a la qual poguessin pertànyer gràcies al seu endeutament amb alguna entitat financera. Aquesta estratègia ha implicat l'extensió de les relacions capitalistes a totes les activitats humanes. Un fet que porta a la mercantilització de la vida, on pràcticament tot el que fem i vivim està mediat per vincles anònims a través dels diners.

L'enfonsament del bloc soviètic a partir de 1989 va donar ales al neoliberalisme. La competència entre sistemes s'havia resolt a favor del més fort. A partir d'ara hi haurà un sol món i un sol mercat, i aquest serà capitalista. Des dels Estats Units es va començar a fabular amb la fi de la història ja que no quedava cap subjecte polític que pogués canviar el seu rumb. Els intel·lectuals occidentals es van inventar el postmodernisme basat en el "pensament feble" i el cinisme del "tot s'hi val", mentre que les instàncies polítiques supranacionals van decretar que només el mercat capitalista podia crear societats democràtiques.

El neocolonialisme

El balanç dels processos de descolonització dels països del Sud global iniciats des del final de la Segona Guerra Mundial és desigual. En bastants casos la independència era més formal que real, ja que una part substancial de les estructures econòmiques colonials continuaven vigents. Les classes dominants locals ja participaven plenament de la societat de consum i d'altres avantatges que els proporcionava les seves relacions amb les empreses occidentals. D'altra banda, arribaven cada vegada més productes usats o obsolets a les classes populars de les antigues colònies. Les potències colonials solament es van aferrar al control directe sobre aquells països que tenien reserves de combustibles fòssils o altres matèries primeres d'interès vital per a les economies capitalistes del Nord.

Van ser les poblacions dels països que van haver de lluitar per la seva independència les que, una vegada recuperat el control sobre la gestió dels seus recursos naturals, van poder revertir el desenvolupament econòmic en una clara millora de les seves condicions de vida. D'altra banda, hi

havia i hi ha una sèrie d'actituds i dinàmiques inculcades per centenars d'anys de colonialisme molt difícils d'erradicar en poques dècades. El nepotisme, la corrupció i els conflictes interètnics propiciats per les fronteres artificials traçades pels colonitzadors són possiblement els problemes més importants heretats del passat colonial.

Les crisis del petroli de la dècada de 1970 també tenien un gran impacte en les precàries economies dels països del Sud empobrits per segles de saqueig. Molts van haver de recórrer a entitats financeres internacionals per a mantenir en peus les seves economies domèstiques ja immerses en processos de desenvolupament condicionats pels interessos capitalistes.

La trista ironia de l'assumpte va ser que les entitats financeres internacionals del moment van disposar de molta liquiditat, ja que els països exportadors del petroli havien dipositat en elles els anomenats petrodòlars: els seus guanys addicionals pels augments de preu.

L'impacte d'aquest encariment va ser particularment gran en aquells Estats –principalment d'Amèrica Llatina- que s'havien endeutat de manera excessiva amb entitats bancàries internacionals amb l'objectiu d'industrialitzar el seu país per a poder substituir les importacions. La recessió que va acompanyar la crisi del petroli va fer que molts d'ells ja no poguessin pagar els interessos i estiguessin a punt d'entrar en fallida.

Com a resposta a l'elevada insolvència dels països llatinoamericans, l'FMI i BM van dissenyar als anys vuitanta els anomenats Programes d'Ajust Estructural (PAE) que, segons els seus autors, servirien com a ajuda al desenvolupament. Els PAE consistien en mesures merament neoliberals: retallades dràstiques de les despeses socials, control del dèficit pressupostari, eliminació de traves a l'exportació i importació i a l'entrada de capital estranger, privatització parcial o total de les empreses públiques i devaluació de la moneda nacional.

Les privatitzacions d'empreses estatals imposades pels PAE, van obrir la porta a les transnacionals, moltes d'elles especialitzades en mineria, hidroelèctrica, proveïment d'aigua potable, telefonia i obra civil d'infraestructures, amb una participació molt destacada d'empreses espanyoles com per exemple Endesa, Repsol i Telefónica. Totes aquestes privatitzacions es van realitzar en coordinació amb les elits locals que, al seu torn, es van beneficiar dels programes econòmics finançats amb les vendes de les companyies estatals. Una part important d'aquests programes estaven dissenyats per a preparar la transició dels països afectats a regions exportadores centrades en recursos naturals, productes agrícoles i semielaborats.

Els PAE aplicats a Amèrica Llatina van marcar el començament de la globalització neoliberal. La recessió global va fer que cada vegada més països de la perifèria capitalista van haver de signar aquest tipus d'acords amb l'FMI i el BM. L'exigència de complir les mesures per a poder continuar rebent crèdits va fer que els països més pobres van entrar en una espiral d'endeutament: les seves economies van sortir tan afeblides de les receptes neoliberals que, al llarg dels anys següents, van haver de dedicar proporcions cada vegada majors dels nous crèdits per a pagar els interessos acumulats. Gran part de les mesures previstes en els PAE s'aplicarien unes dècades més tard als països del Sud d'Europa.

Als països del Sud global les retallades dràstiques de les despeses públiques ha suposat un creixement brutal de la desigualtat social.

La desinversió en els serveis públics s'ha traduït en la creació de sistemes privats de sanitat, educació i pensions per a les classes mitjana i alta, que han de dedicar proporcions elevades dels seus ingressos per a satisfer aquestes necessitats. La resta de la població depèn de les cada vegada més precàries instal·lacions públiques i de les ajudes canalitzades a través de les ONG occidentals. O simplement es queda a la cuneta, sobretot en les grans ciutats de misèria.

Foto de Lauramba

Fil de twitter [aquí](#).